

Tại sao vấn đề giới lại quan trọng trong ngăn ngừa và kiểm soát các bệnh truyền nhiễm?

Bản đề xuất chính sách này xem xét các nhân tố ảnh hưởng đến cách thức thực hiện các hoạt động của phụ nữ và nam giới trong sản xuất và phân phối gà. Bản đề xuất cũng cung cấp những giải pháp có bằng chứng để giảm thiểu các nguy cơ về dịch bệnh họ gặp phải.

Một phụ nữ ở Hải Dương đang cho gà ăn cám phối trộn. Ảnh: Phạm Thị Thu Hà

Giới thiệu

Phụ nữ chăn nuôi và kinh doanh gà ở Việt Nam thực hiện các hoạt động của họ rất khác so với nam giới. Cách thức họ thực hiện các hoạt động được định hình theo giới – các vai trò, hành vi và bản dạng do các chuẩn mực văn hoá của xã hội qui định dựa trên các đặc điểm giới tính sinh học.

Các bệnh lây truyền từ động vật sang người, đe dọa sức khỏe của con người như cúm gia cầm đều gắn với các thực hành giới. Các thực hành giới này cũng đặt phụ nữ và nam giới vào các mức độ rủi ro về sức khoẻ khác nhau. Vì vậy, các thực hành giới cũng dẫn đến các hành vi ứng xử có lợi hoặc có hại cho cộng đồng khác nhau. Tuy nhiên, vấn đề giới thường hay bị bỏ đi trong các mối quan tâm về sức khoẻ cộng đồng và trong việc xây dựng các chính sách và can thiệp để kiểm soát và ngăn ngừa dịch bệnh.

Đề xuất chính sách này tập trung vào sự tương tác giữa vấn đề giới và các nguy cơ sức khỏe trong chăn nuôi và buôn bán gà ở Việt Nam. Đề xuất chính sách này phân tích các yếu tố kinh tế-xã hội-văn hóa ảnh hưởng đến sự khác biệt giới trong tiếp cận các nguồn lực, thực hiện các hoạt động sản xuất kinh doanh, thực hiện an toàn sinh học và an toàn thực phẩm. Sử dụng phương pháp tiếp cận Giới trong Một Sức Khỏe¹, đề xuất chính sách này gợi ý các chính sách và các biện pháp can thiệp nhạy cảm giới phù hợp nhất để quản lý các rủi ro về sức khỏe cũng như phát triển bền vững ngành hàng gà.

Thông điệp chính sách

- **Các biện pháp can thiệp cần dựa trên đánh giá nhu cầu giới.** Thừa nhận tính hài hoà đồng thời chú trọng sự thương thảo giữa nam và nữ trong gia đình Việt Nam sẽ hiệu quả hơn là tập trung vào những thay đổi ủng hộ quyền phụ nữ cực đoan thái quá trong bối cảnh Việt Nam hiện nay.
- **Hỗ trợ kinh doanh gà quy mô nhỏ.** Sản xuất kinh doanh gà qui mô nhỏ thường có nhiều phụ nữ tham gia và làm chủ đồng thời có mức độ sử dụng sản phẩm thay thế kháng sinh để đảm bảo an toàn sinh học và kiểm soát nguy cơ bệnh dịch cao hơn. Hỗ trợ các mô hình kinh doanh nhỏ này sẽ mang lại kết quả kép trong việc trao quyền cho phụ nữ cũng như trong phòng ngừa và kiểm soát dịch bệnh.
- **Cải thiện điều kiện vệ sinh ở các chợ gia cầm sống.** Trang bị bảo hộ lao động tốt đồng thời quy định chặt chẽ điều kiện giết mổ là cần thiết để phòng tránh dịch bệnh, nâng cao sức khoẻ cho những người làm việc trong các chợ gia cầm sống và đảm bảo an toàn thực phẩm.

Thông tin về nghiên cứu

Chúng tôi thực hiện nghiên cứu này để tìm hiểu các thực hành giới trong sản xuất và phân phối gà và các ảnh hưởng đến nguy cơ sức khỏe đồng thời đề xuất các chính sách và can thiệp nhạy cảm giới để giảm thiểu các nguy cơ sức khỏe. Thông tin được thu thập thông qua 6 cuộc thảo luận nhóm, 30 phỏng vấn sâu các tác nhân và một cuộc điều tra 132 người trong mạng lưới sản xuất và phân phối gà ở Miền Bắc Việt Nam từ tháng 9/2022 đến tháng 6/2023.

Giới và tiếp cận nguồn lực

Ở Việt Nam, các chuẩn mực xã hội, các tục lệ và luật pháp có tác động mạnh mẽ đến việc tiếp cận các nguồn lực chính trong sản xuất và phân phối gà như đất đai, chuồng trại/cửa hàng, nguồn tài chính cũng như thông tin và kiến thức.

Kết quả khảo sát của chúng tôi cho thấy phần lớn nam giới là chủ sở hữu hoặc có tên trong giấy chứng nhận quyền sử dụng đất, chuồng trại/cửa hàng. Mặc dù kể từ năm 2003, Luật đất đai sửa đổi đã quy định nam và nữ đều có quyền ngang nhau trong việc thừa kế đất đai và các tài sản khác, và tên của họ phải cùng được ghi trong giấy chứng nhận các tài sản này. Tuy nhiên, thủ tục hành chính để thực hiện theo quy định này rất phức tạp và tốn kém. Tục lệ về nhà chồng sau khi cưới và tập quán thừa kế truyền thống vẫn thiên vị con trai hơn con gái.

Do sự khác biệt về giới trong việc tiếp cận đất đai, chuồng trại hay cửa hàng nên phụ nữ cũng bị hạn chế trong việc tiếp cận các nguồn tài chính chính thức do thiếu tài sản thế chấp. Số liệu điều tra chỉ ra nam giới chiếm ưu thế trong việc vay tiền từ các nguồn chính thức như ngân hàng và vay tín dụng từ các đại lý (chủ yếu là đại lý thức ăn và thuốc thú y) trong khi phụ nữ chủ yếu vay tiền từ các nguồn không chính thức (họ hàng hoặc bạn bè). Kết quả là, phụ nữ thường dựa vào nguồn lực của chính mình để kinh doanh, tự chuẩn bị nguồn tài chính và lựa chọn kinh doanh qui mô nhỏ. Rất nhiều phụ nữ duy trì sản xuất kinh doanh nhỏ và sử dụng lao động gia đình để không phải đi thuê lao động.

Nghiên cứu của chúng tôi cũng chỉ ra rằng, nam giới thường chịu trách nhiệm cho việc vận chuyển gà vì họ sở hữu các phương tiện vận chuyển cần thiết như xe tải, ô tô hoặc xe máy. Tiếp cận với các phương tiện hiện đại này chủ yếu là nam giới. Phụ nữ không có và cũng biết sử dụng các phương tiện này.

Cả nam và nữ trong sản xuất kinh doanh gà đều cần thông tin, kinh nghiệm và kỹ năng để thành công. Kết quả điều tra của chúng tôi chỉ ra rằng cả phụ nữ và nam giới đều dựa vào việc tự học các kiến thức và kinh nghiệm sản xuất kinh

doanh gà cũng như từ tích lũy kinh nghiệm của gia đình, học hỏi bạn bè, thông qua sách, báo, các dịch vụ thú y và từ các công ty. Tuy nhiên, nam giới chủ động hơn nữ giới trong việc tìm kiếm thông tin.

Phân công lao động và quyền quyết định

Trong chăn nuôi gà

Kết quả nghiên cứu cho thấy phân công lao động theo giới trong các hộ chăn nuôi gà phụ thuộc rất nhiều vào quy mô và loại hình trang trại, nam giới thường nắm quyền điều hành các trang trại lớn trong khi phụ nữ tự mình quyết định trong các trang trại nhỏ. Các kết quả từ phỏng vấn sâu cũng cho thấy phụ nữ chọn chăn nuôi bán công nghiệp với hệ thống chuồng mở và các phương pháp chăn nuôi truyền thống nhiều hơn vì phương pháp chăn nuôi công nghiệp hiện đại đòi hỏi quy trình kỹ thuật nghiêm ngặt hơn, nếu không gà sẽ dễ mắc các bệnh về đường hô hấp và đường ruột. Theo quan điểm của người chăn nuôi, gà thích ứng tốt hơn với sự thay đổi thời tiết và khỏe mạnh hơn khi được nuôi bằng hệ thống chuồng mở.

Việc chia sẻ công việc và cùng ra quyết định trong hoạt động chăn nuôi là rất phổ biến trong mọi loại hình kinh doanh. Dữ liệu cho thấy phụ nữ tham gia tương đối tích cực vào tất cả các giai đoạn của quá trình nuôi gà. Đặc biệt, ở tất cả các loại hình chăn nuôi phụ nữ đều tham gia các công việc chăm sóc hàng ngày như chuẩn bị thức ăn, nước uống, dọn dẹp chuồng gà rắc vôi để khử trùng hoặc bán gà... Nam giới vẫn là người có tiếng nói chính trong việc ra quyết định vay vốn, lựa chọn quy mô và kỹ thuật chăn nuôi.

Tuy nhiên, nghiên cứu của chúng tôi cũng chỉ ra có 83% phụ nữ nhưng chỉ 58% nam giới giữ tiền trong chăn nuôi gà. Kết quả từ phỏng vấn sâu cho thấy việc giữ tiền cho phép phụ nữ có được sự tự do ở một mức độ nhất định trong việc quản lý tài chính gia đình, đồng thời bù đắp được thiệt thòi khi họ là người phụ thuộc chồng và phải làm nhiều việc nội trợ hơn. Tuy nhiên, việc quản lý tiền cũng phụ thuộc rất nhiều vào qui mô sản xuất của hộ: người nào chịu trách nhiệm chính trong chăn nuôi gà sẽ là người quản lý tiền. Vì nam giới thường làm chủ các trang trại lớn nên họ cũng là người quản lý nguồn tiền trong các trang trại lớn ấy.

Trong phân phối gà

Trong buôn bán gà, phụ nữ thường buôn bán nhỏ, trong khi buôn bán gà ở quy mô lớn thường cần sự chung tay của cả hai vợ chồng. Người buôn bán gà thường làm việc quanh năm, chỉ nghỉ vài ngày trong dịp Tết. Do quá bận rộn nên các thương lái lớn thường cần có sự sắp xếp lao động chặt chẽ giữa các thành viên trong gia đình để thay ca làm việc và

làm việc nhà mà nam giới cũng tham gia.

Số liệu khảo sát cũng cho thấy, trong hoạt động buôn bán gà, tất cả phụ nữ tham gia và có quyền quyết định những công việc hàng ngày trong quá trình buôn bán như cho gà ăn, bán gà, dọn dẹp, quản lý tiền bán hàng. Nam giới chịu trách nhiệm chính trong việc mua và vận chuyển gà.

Một đặc điểm riêng của buôn bán gà là ở các chợ đầu mối, hoạt động buôn bán và giết mổ thường diễn ra vào ban đêm. Nghiên cứu của chúng tôi cho thấy, phần lớn nam giới phụ trách chính công việc ban đêm trong khi phụ nữ làm ca ngày nên nam giới phản ánh rằng làm việc ban đêm ảnh hưởng đến sức khỏe của họ. Bên cạnh đó, điều kiện vệ sinh ở chợ đầu mối còn hạn chế, tiềm ẩn những nguy cơ lớn đến sức khỏe của cả nam và nữ.

Điểm đáng chú ý là cả trong sản xuất và phân phối gà,

phụ nữ dành nhiều thời gian cho công việc kinh doanh cũng như việc nội trợ hơn nam giới nhưng họ vẫn “hài lòng” với điều này. Phụ nữ cho rằng họ hài lòng với các cơ hội tiếp cận vốn và việc kiểm soát thu nhập của họ, đồng thời chấp nhận rằng người chồng là người có quyền hơn. Hầu hết phụ nữ Việt Nam vẫn hành xử dựa trên định kiến giới và yếu tố văn hóa - truyền thống đồng thời đề cao sự hoà thuận, yên ấm trong gia đình hơn là việc giành lấy một chút an nhàn. Ngay cả khi phụ nữ là người kiểm tiền chính, họ vẫn cho rằng đàn ông là trụ cột tài chính của gia đình, họ sẵn sàng chấp nhận làm nhiều việc nhà hơn hoặc có quyền quyết định thấp hơn so với chồng. Họ có cách riêng để bù đắp những thiệt thòi của họ thông qua giữ tiền và quản lý chi tiêu của gia đình.

Giới ảnh hưởng đến các nguy cơ sức khỏe như thế nào?

PHỤ NỮ

Trong chăn nuôi Phụ nữ thường đưa ra quyết định có tính an toàn, áp dụng chiến lược để vượt qua các khó khăn tài chính và tránh phụ thuộc vào tín dụng. Để giảm chi phí, họ chọn nuôi gà mái để bán cho các nhà hàng lẩu vì con giống gà mái rẻ hơn, chi phí nuôi ít hơn. Thời gian nuôi gà mái cũng ngắn hơn đồng nghĩa là gà tránh được một số bệnh cũng bỏ sung vào lý do phụ nữ chọn nuôi gà mái chứ không phải gà trống.

Phụ nữ chăn nuôi gà cũng thích qui mô nhỏ hơn (<2.000 con mỗi lứa) vì chăn nuôi qui mô nhỏ cho phép sử dụng các sản phẩm thay thế kháng sinh như tỏi và các thảo dược. Sử dụng các thảo dược này giúp giảm đáng kể dư lượng kháng sinh trong gà. Phụ nữ chăn nuôi gà hay sử dụng thức ăn phối trộn nấu chín và chăn nuôi theo mô hình chuồng mở khẳng định rằng trang trại của họ đảm bảo an toàn sinh học và thức ăn phối trộn là rất giàu dinh dưỡng. Hệ thống chuồng mở khiến cho gà ít căng thẳng hơn và vì gà được tự do kiếm ăn nên chúng khỏe hơn. Ngoài ra, các hoạt động nông nghiệp khác cũng được phụ nữ làm kết hợp với chăn nuôi gà. Tất cả các thực hành này cho phép phụ nữ với số vốn ít có thể duy trì trang trại của họ và thích ứng được với các biến động của thị trường cũng như bệnh dịch.

Trong phân phối Ở các chợ gia cầm sống, phụ nữ chủ yếu là người bán hàng. Họ dành nhiều giờ (8 đến 10 giờ một ngày) ở chợ và hầu như không có bảo hộ lao động để bảo vệ họ khỏi điều kiện vệ sinh kém của chợ. Các ki ốt gà gần nhau nên dịch bệnh có thể dễ dàng lây truyền, do gà được mua từ các trang trại và địa điểm khác nhau. Phụ nữ cho biết họ gặp phải các vấn đề về sức khỏe như các bệnh hô hấp, bệnh cúm và các vấn đề về da cao hơn do thời gian tiếp xúc với gà nhiều hơn. Các thương nhân phải di chuyển nhiều và lây nhiễm dịch bệnh được cho là cao hơn ở các chợ. Ngoài ra, áp lực kiếm lợi nhuận cao có thể dẫn đến các thực hành không tốt bao gồm cả việc không báo cáo các trường hợp lây nhiễm, và xử lý gà bệnh không đúng quy định. Phụ nữ làm công trong các cơ sở giết mổ có nguy cơ mắc các bệnh gắn với việc phải làm việc về đêm và từ sáng sớm, phải ngồi nhiều giờ, tay ngâm nước trong thời gian dài và điều kiện vệ sinh hạn chế.

NAM GIỚI

Trong chăn nuôi Đàn ông có xu hướng điều hành các trang trại lớn (< 10.000 con gà mỗi lứa) và họ thích nuôi các loại gà trống có giá trị lớn. Tuy nhiên, thời gian sản xuất loại gà này thường dài hơn đồng nghĩa với nguy cơ gà mắc bệnh cao hơn, đặc biệt là trong điều kiện nhiệt độ và thời tiết hay thay đổi ở miền Bắc Việt Nam. Các nam chủ trang trại thường tìm đến các nguồn tín dụng, chủ yếu là từ các đại lý thức ăn chăn nuôi và đại lý thuốc thú y. Họ có xu hướng đầu tư vào công nghệ hiện đại, sử dụng thức ăn công nghiệp và kháng sinh nhiều hơn là dùng thuốc thay thế hoặc thức ăn phối trộn, và họ thường đầu tư vào kỹ thuật hiện đại. Kết quả là, một số trở nên giàu có và thành công – nhưng một số người khác lại mắc nợ và phải bỏ trang trại của mình. Các bằng chứng nghiên cứu đã chỉ ra rằng, việc sử dụng thức ăn công nghiệp và lạm dụng các loại thuốc thú y, đặc biệt là kháng sinh tiềm ẩn những nguy cơ về sức khỏe cho cộng đồng, đặc biệt là tình trạng kháng thuốc².

Trong phân phối Nam giới thường là người chịu trách nhiệm chính trong việc mua gom gà từ các trang trại khác nhau và phân phối chúng. Một số thương nhân giao gà cho nhiều thương nhân nhỏ lẻ hay các cơ sở giết mổ khác nhau (lên đến 7 điểm/cơ sở khác nhau trong nghiên cứu của chúng tôi). Việc dịch chuyển nhiều khiến cho họ có nguy cơ tiếp xúc với các nguồn bệnh cao nhưng những vấn đề sức khỏe phổ biến mà nam giới gặp phải lại là tai nạn giao thông và ung thư phổi do hút nhiều thuốc lá để tránh buồn ngủ về đêm.

Khuyến nghị chính sách và can thiệp nhạy cảm giới

Mặc dù Luật đất đai ở Việt Nam công nhận quyền sử dụng đất và các tài sản khác của cả nam và nữ, việc thực thi pháp luật đất đai còn tồn tại nhiều thủ tục phức tạp. Do đó chúng tôi khuyến nghị cải thiện các thủ tục hành chính để tăng cơ hội cho phụ nữ tiếp cận đất đai và thực hiện các quyền về đất đai đồng thời tránh được những rủi ro khi hôn nhân tan vỡ.

Gánh nặng công việc của phụ nữ là lớn nhưng họ chấp nhận điều này như là một sự lựa chọn duy lý. Có thể thấy, phụ nữ Việt Nam sẵn lòng đánh đổi cơ hội của họ để lấy sự hòa thuận trong gia đình. Tỷ lệ giữ tiền cao của phụ nữ trong các hộ gia đình cho thấy khả năng quản lý tài chính của nữ giới và mức độ tự do nhất định của phụ nữ trong việc bù đắp cho khối lượng công việc nặng nhọc mà họ đảm nhiệm. Các biện pháp can thiệp nhằm nâng cao vị thế của phụ nữ nên thừa nhận sự thương lượng hài hòa trong gia đình Việt Nam hơn là những thay đổi ủng hộ nữ quyền cực đoan thái quá.

Các chính sách chăn nuôi nhạy cảm giới và đảm bảo bình đẳng giới sẽ nâng cao đời sống và hiệu quả kinh tế đồng thời đảm bảo sức khỏe cộng đồng. Cho dù còn có các tranh luận về cách thức mà phụ nữ và nam giới thực hành chăn nuôi nhưng phụ nữ đã thể hiện thể mạnh của mình trong kinh doanh vừa và nhỏ với tư cách là người chủ sở hữu của các thực hành tốt, phù hợp với môi trường. Việc hỗ trợ kinh doanh gà quy mô nhỏ để có nhiều phụ nữ tham gia vào kinh doanh gà sẽ mang đến mức độ sử dụng sản phẩm thay thế thuốc kháng sinh cao hơn, duy trì tốt hơn an toàn sinh học và như thế sẽ mang lại kết quả kép trong cả trao quyền cho phụ nữ và trong phòng ngừa kiểm soát bệnh dịch.

Trong phân phối, phụ nữ buôn bán dành nhiều thời gian ở chợ. Trang bị các công cụ bảo hộ lao động tốt hơn và cải thiện điều kiện vệ sinh ở các chợ gia cầm sống là cần thiết để ngăn ngừa dịch bệnh và tăng cường tình sức khỏe của những người làm việc tại chợ. Trong giết mổ gà, số lượng nam và nữ làm việc tại các điểm giết mổ không gian nhỏ, vệ sinh kém, thiết bị công nghệ thấp là chưa đạt yêu cầu về an toàn thực phẩm và tạo ra sự cạnh tranh cao với các cơ sở giết mổ có điều kiện vệ sinh tốt hơn. Vì vậy, việc quy định chặt chẽ điều kiện giết mổ sẽ đảm bảo an toàn thực phẩm và giảm thiểu những nguy cơ về sức khỏe cho cả nam và nữ.

Phụ nữ và nam giới buôn bán gà ở chợ Hà Vỹ. Ảnh: Nguyễn Thị Diễm

Thông tin bổ sung

Dự án Gia cầm Một Sức Khỏe, Quỹ Nghiên cứu Thách thức Toàn cầu (GCRF), Vương quốc Anh là chương trình nghiên cứu tác động và phát triển với mục tiêu đáp ứng nhu cầu ngày càng tăng về thịt và trứng ở các nước Châu Á, đồng thời giảm thiểu rủi ro đối với sức khỏe cộng đồng trên thế giới. Nghiên cứu này thuộc hợp phần 1 (WP1) của Chương trình, nghiên cứu được thực hiện ở Hà Nội, Hải Dương và Bắc Giang. Thông tin được thu thập thông qua 6 cuộc thảo luận nhóm, 30 phỏng vấn sâu các tác nhân trong chuỗi và một cuộc điều tra với 132 người trong mạng lưới sản xuất và phân phối gà. Nghiên cứu này được thực hiện từ tháng 9/2022 đến tháng 6/2023

Tác giả của bản đề xuất chính sách này là Nguyễn Thị Diễm, Phạm Thị Thu Hà, Nguyễn Thị Minh Khuê và Ayako Ebata

Liên hệ

Phó giáo sư, tiến sĩ Nguyễn Thị Diễm—
ntdien@vnua.edu.vn

Chúng tôi xin trân trọng cảm ơn lãnh đạo địa phương, các hộ gia đình và cá nhân ở Hà Nội, Bắc Giang và Hải Dương đã hỗ trợ chúng tôi thực hiện nghiên cứu này. Chúng tôi cũng cảm ơn các đồng nghiệp ở VNUA và IDS, đặc biệt là Naomi Marks đã có các góp ý vô cùng giá trị cho bản đề xuất này. Chúng tôi trân trọng cảm ơn Guillaume Fournié và Fiona Tomley ở Đại học Hoàng gia London đã không ngừng động viên chúng tôi trong nghiên cứu này.

Kết quả nghiên cứu và kết luận của nghiên cứu này là của riêng nhóm tác giả.

Đây là bản đề xuất truy cập mở (CC-BY-NC)

Nghiên cứu này được tài trợ bởi Dự án Gia cầm Một Sức Khỏe của Tổ chức nghiên cứu và đổi mới Vương quốc Anh (UKRI) và Quỹ Nghiên cứu Thách thức Toàn cầu (GCRF) (BB/011269/1), một trong mười hai dự án nghiên cứu liên ngành được tài trợ bởi Tổ chức nghiên cứu và đổi mới Vương quốc Anh (UKRI) thông qua Quỹ Nghiên cứu Thách thức Toàn cầu (GCRF).

Ghé thăm - onehealthpoultry.org.uk

UK Research and Innovation

GCRF

Chú thích

1. Taking sex and gender into account in emerging infectious disease programmes: an analytical framework. WHO Regional Office for the Western Pacific. 2011.
2. Antibiotic use in agriculture and its consequential resistance in environmental sources: Potential public health implications. Molecules. 2018 Mar 30;23(4):795.